

לפני שאדריכל הנוף מתכנן עוד טיילת וכיכר

בספרו החדש מסכם אדריכל הנוף שלמה אהרונסון כ-40 שנות עבודה בישראל. אבל אדריכלות נוף אינה רק מזעור נזקים והיה ראוי שהיא זו שתוביל מחאה ציבורית, למשל נגד פרויקט כביש 1 בדרך לירושלים

אסתר זנדברג 14.06.2015 11:57

"סיפורה של הדרך העולה לירושלים הוא סיפור דרמטי הגדוש במשמעות היסטורית קרובה ורחוקה. לעתים זהו סיפור המסע הרוחני של העולה לרגל, לעיתים סיפורו של הסוחר, ובזמנים אחרים זהו הסיפור העקוב מדם של חבל הארץ הזה. עד לשנות ה-20 של המאה הקודמת, אנשים היו עולים ברגל או רכובים על בהמות משא על מנת להעביר סחורות ומבקרים שהגיעו מנמלי הים שבמישור החוף לירושלים. רבים נשארו ללון בלילה בחאן שבשער הגיא הממוקם במפגש המישור וההר". כך כותב ברוב רגש אדריכל הנוף שלמה אהרונסון בספרו החדש "שיח בנוף", ספר זיכרונות אוטוביוגרפי אינטימי המסכם כ-40 שנות עבודה מקצועית בישראל, כולל פכים קטנים ואנקדוטות. משרדו של אהרונסון, ממשרדי אדריכלות הנוף הבכירים בישראל, מעורב בעשורים האחרונים בעיצוב הנוף בפרויקטים המשמעותיים ביותר לאורך "הדרך העולה לירושלים", היא כביש 1: תכנון הנוף במתחם נתב"ג 2000 במחלפי שורש, בן שמן והראל החדש, ובמחלף שער הגיא שנחנך לפני 20 שנה והוא נחשב עד היום להישג תכנוני ראוי לציון, שמוקדש לו בספר פרק מיוחד. על הרקע הזה בולט בהעדרו בספר הפרויקט המשמעותי ביותר שהמשרד מעורב בו - הרחבה ויישור הכביש, שנהפך בימים אלה לנגד העיניים מאייקון נופי, טופוגרפי, תרבותי, היסטורי, פוליטי, לאוטוסטרדה מרובת מסלולית, מחלפים וגשרים, חציבות ומילויים בממדים בולדוזריים, הרומסת כל מה שנקרה בדרכה. משרדו של אהרונסון אינו אחראי לפרויקט, שהוא פרי יוזמה ממשלתית, ואף עשה כל שביכולתו המקצועית כדי למזער את הנזק. אבל בכך לא היה די. אדריכלות נוף אינה רק מזעור נזקים והיה ראוי שהיא זו שתוביל מחאה ציבורית נגד הפרויקט, אולי היה אפשר למנוע את הבכייה לדורות. הרחבת הכביש נועדה להקל על עומסי התנועה, אבל ברגעים אלה נסללת מסילה לרכבת מהירה לירושלים שמייטרת את מהפכת האלוהים. איזו חלמאות משוועת. בשיחה אתנו בנושא לפני כמה שנים אמר אהרונסון את מה שאדריכלים תמיד אומרים, שאדריכלים לא מובילים מחאות וכל פרויקט הוא "הזדמנות לעשות טוב יותר מהמקובל", ואדריכלים אחרים היו עושים יותר גרוע.

אהרונסון נולד בחיפה ב-1936 ולמד אדריכלות נוף באוניברסיטאות ברקלי והרווארד. בקליפורניה עבד במשרדו של אדריכל הנוף הנודע לורנס הלפרין. ב-1968 חזר לישראל והשתקע בירושלים. הוא בן הדור השני של אדריכלי הנוף אחרי הקמת המדינה. את משרדו מובילים כיום בנו וכלתו, איתי וברברה אהרונסון. הוא רואה עצמו "אדריכל ירושלמי". העבודה שלנו היא ישראלית-ירושלמית".

ה"ירושלמיות" היא מטאפורה למהפך הנרטיבי שהתחולל בשנים ההן בעיצוב הנוף בישראל ואהרונסון הוא ממוביליו הבכירים - המעבר מ"הפרויקט הישראלי" ל"פרויקט המקומי", מעצי ג'קרנדה ופיקוסים לעצי תפוז ועצי זית.

"התמזל מזלי להתחיל את עבודתי בארץ לאחר מלחמת ששת הימים" כותב אהרונסון בספרו, "ימים

אופטימים היו הימים הללו בחיי המדינה הצעירה, ימים של חופש יצירתי ותחושה שהשמיים הם הגבול". ואכן, גם רשימה חלקית של עבודותיו ממחישה את גובה השמים. מראשית דרכו המשרד היה מעורב בפרויקטים גדולים במגזר הציבורי שהשפעתם רבה על תבנית הנוף בצומת דרכים רגיש תרבותית ופוליטית.

החל בעיר העתיקה ובפארק החומות בירושלים המזרחית, דרך תוכנית המתאר הארצית תמ"א 35, מפעלי הפוספטים ונחל צין וכביש חוצה ישראל, וכלה בתכנון הנוף באתר יד ושם בירושלים. אהרונסון כותב שארץ ישראל היתה ועודנה "זירה למאבקי שליטה וכוח בין תרבויות ודתות". הארץ היא גם זירת מאבק, או חיכוך בין סיפורי סיפורי, מיתוסים ואתוסים שהספר מציג אותם בהרחבה. בני הדור הקודם לאהרונסון המציאו את הסיפור של נפרוש לך מרבדי גנים ויערות קק"ל, סובי ממטרה והפרחת השממה. בני הדור שאחרי מלחמת 1967 ממציאים סיפור מחיפויי אבן ומשרביות בשאיפה לברוא קשר מחודש עם המקום (שתושביו המקורים גורשו ממנו). וכך, טיילות האס ושרובר שאהרונסון תיכנן בירושלים מספרות סיפור אורבני מנדטורי באבן וברזל יצוק. כיכר קרייטמן באוניברסיטת בן גוריון בנגב מספרת את הקשר בין המדבר לאקדמיה. כיכר סוזן דלל בנוה צדק מספרת על פרדסי יפו-יאפא בסגנון ספרדי עם תעלות השקיה כחלחלות להנאת התיירים.

הסיפורים שמאחורי הפרויקטים בספר מקובצים בארבעה פרקים המדגישים רעיונות מרכזים. הפרק "העבר כקליינט" מתאר עבודות סביב ממצאים ארכיאולוגיים וסיפורים היסטוריים. הפרק "הפשטה של הטבע ויצירת שפה" כולל עבודות השואבות השראה מנופים פיזיים ותרבותיים. השילוב האופייני לאהרונסון של גידולים חקלאיים בעיצוב נוף מיוצג בפרק "נוף חקלאי והאנסמבל הנופי". הפרק "שלום עם הארץ" ממחיש את מה שאהרונסון מגדיר כפיוס ו"דיאלוג עם רוח המקום". הנופים שאהרונסון עיצב, הסיפורים, מקורות ההשראה, רוח המקום והירושלמיות, התחבבו על רבים בציבור, על ראשי ערים ועל תורמים בחו"ל ובארץ, שחותמם ניכר בנוף ובעיצובו לא פחות מזה של אדריכלי הנוף ואולי יותר. בספרו הנוכחי אהרונסון מספר כיצד הנדבנית גיטה שרובר שתרמה להקמת הטיילת בירושלים לכבוד בנה "לקחה אותי הצדה בסיום ישיבה ואמרה לי, תעשה מה שטוב לטיילת ואל תדאג לכסף שלי, אין שום הגבלה בנושא הזה".

עבודתו של אהרונסון ניכרת באיכות גבוהה, בגימורים מדויקים ובחומרים טובים, בעיקר עץ ואבן, שגם מתיישנים יפה. בסביבות עירוניות היא עשויה ומסוגנת ומשולבים בה מרכיבים אדריכליים רבים, בהשוואה לבני דור האדריכלים שלפניו שהקנו לנופים אווירה חופשית, אמנם לא "טבעית", אבל ללא עודפי עיצוב, חומרים וגימורים. לא אחת הפארקים והכיכרות האופיניים לו ועמוסים בעיצוב מעוררים כמיהה לנוף נון-שלנטי של עץ, צל, ספסל לשבת, מקום לדמיון, וזה הכל. אהרונסון מאמין שבעתיד רק חלק קטן מהאנושות יכיר את הטבע הפראי, במיוחד באזורנו שבו "הטבע מעולם לא היה טבעי לחלוטין". האדם העירוני יפגוש את הטבע, הוא כתב פעם, "רק ככזה שמעוצב ומתוחזק על ידי בני אדם. מפעלי הענק שהאדם הקים גימדו את הטבע, אבל אלה הם מעשה ידינו. אם כך הדבר, הרי יש בידינו גם את הכוח לשמור על העולם כפי שהיינו רוצים שישאר. זוהי חובתנו כבני אדם ותפקידנו כמתכנני נוף".

המציאות מוכיחה ששומרי הסף מתקשים למלא את החובות והתפקידים. המקרה של הדרך העולה לירושלים הוא רק עדות אחת מיני רבות שהדרך עוד ארוכה ומי יודע את סופה.